

Іванова Т.В.,
к.е.н., професор, проректор
з науково-педагогічної роботи,
Академія муніципального управління,

УПРАВЛІННЯ МАЛИМ БІЗНЕСОМ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Сучасний стан розвитку України потребує докорінних змін в управлінні сферою малого бізнесу. В цьому процесі мають брати участь всі ієрархічні рівні управління. Особливо це стосується органів місцевого самоврядування, які мають значні можливості для функціонування і розвитку малого підприємництва.

Сегодняшнее состояние развития Украины требует коренных изменений в управлении сферой малого бизнеса. В этом процессе должны принимать участие все иерархические уровни управления. Особенно это касается органов местного самоуправления, которые имеют значительные возможности для функционирования и развития малого предпринимательства.

The modern state of Ukraine's development needs fundamental changes in the field of Small Business Administration should be involved in this process. It is essentially important for local administration bodies which have considerable possibilities for small business operation and development.

Постановка проблеми. Формування ринкової моделі господарювання в Україні в ряд першочергових ставить завдання розвитку та розширення значення малого бізнесу, без якого не може ефективно існувати економічно розвинена країна [4]. Тільки в Європейських країнах малий бізнес став однією з основ розвитку економіки, забезпечуючи 60-70% ВВП: це і створення значної кількості робочих місць, і виробництво продукції та послуг, і зростання добробуту населення та всієї країни. До того ж, залишаючись найбільш динамічною сферою розширення зайнятості, він служить гарантом створення умов вільної конкуренції і важливою функціональною опорою в діяльності транснаціональних промислових корпорацій. Крім цього, мале підприємництво дає ринковій економіці гнучкість, мобілізує фінансові і виробничі ресурси населення, несе в собі могутній антимонопольний потенціал, слугує серйозним фактором структурної перебудови і забезпечення проривів науково-технічного процесу, вирішує проблему зайнятості та інші соціальні проблеми ринкового господарства. Недооцінка малого підприємництва, ігнорування його економічних і соціальних можливостей можуть бути кваліфіковані як великий, стратегічний прорахунок, який може призвести до багатьох народногосподарських негативів.

Розуміючи це, починаючи з 1998 року, в Україні було прийнято ряд указів Президента, які заклали основи державної політики у сфері малого підприємництва. Завдяки президентським актам було запроваджено спрощену систему оподаткування, обліку і звітності для суб'єктів малого підприємництва, процедуру оперативного перегулювання, єдину державну регуляторну політику в сфері підприємництва, форми регіонального

соціального партнерства між бізнесом і владою – координаційні ради, громадські колегії.

А в 2000 році була прийнята Національна програма сприяння розвитку малого підприємництва в Україні [1], але, на жаль, сьогодні цей вид діяльності ще не став дієвим фактором впливу на національну економіку (за оцінками дослідників, мале підприємництво в Україні складає 10-15% валового національного продукту, при кількості зайнятих до 10%). Внаслідок цього посилюються надмірні диспропорції у розміщенні економічного потенціалу регіонів між обласними центрами та малими містами і районами, недосконалою є галузева структура економіки та низькою інноваційна активність підприємств малих міст та районів, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток регіонів та держави загалом [3]. Сподіваємося, що ратифікація Україною принципів та положень Європейської хартії малих підприємств (European Charter for Small Enterprises) з метою подальшого розвитку малого і середнього бізнесу та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств зможе викликати позитивні зміни в цій статистиці [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження вище зазначених питань знаходиться в центрі уваги науковців, які займаються даною проблематикою. До них належать такі українські науковці як З. Варналій, Л. Воротіна, Н. Гончарова, В. Кредісов, А. Мокій, О. Мазур, І. Купченко, В. Бакуменко та інші. Вагомий внесок до визначення оптимальних умов діяльності малих підприємств, в дослідження особливостей підвищення ефективності їх функціонування в умовах вертикальної та горизонтальної інтеграції внесли і зарубіжні вчені та практики: Алле М., Вальрас Л., Забродський В.А., Заруба В.Я., Курно А., Клебанова Т.С., Канторович Л.В., Леонт'єв В.В., Малево Е., Мулен Е., Нейман Дж., Неш Дж, Новожилов В.В., Парето В., Портер М.Е., Тимофеев В.М. та ін. Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць, в реальній практиці проблема становлення та розвитку малого підприємництва особливо в окремих регіонах України потребує детальних теоретичних досліджень (наприклад, питання оптимізації взаємодії підприємств регіону в умовах інтеграційних утворень не знайшли достатнього відображення в теорії та практиці економічних досліджень, і економіко-математичного моделювання [6]) та практичної підтримки держави.

Враховуючи намічені урядом завдання, особливо стосовно створення нових робочих місць та зростання зайнятості населення не тільки в провідних містах України, але і в невеликих містечках, селах, особлива увага повинна приділятися розвитку малого бізнесу і само зайнятості населення. Внесок малого підприємництва, безпосередньо пов'язаного з економічною відповідальністю та ризиком підприємців, у формування конкурентного середовища, де ринкові відносини набувають динамічності, важко переоцінити. А проблема управління розвитком малого

підприємництва на регіональному рівні є однією з вагомих щодо поліпшення соціально-економічного стану України.

Постановка завдання. Метою представленої наукової статті є розробка наукових і практичних підходів до участі і ролі місцевих органів влади у забезпеченні ефективного розвитку сфери малого бізнесу.

Передбачається, що в цьому процесі мають брати участь усі ієрархічні рівні управління, починаючи від центрального і, закінчуючи органами місцевого самоврядування. При цьому важливо, щоб за кожним рівнем управління були закріплені ті задачі, які належать до його компетенції і при цьому не відбулась надцентралізація управління або передача на рівень місцевої влади тих повноважень, які їй не притаманні [5]. Розмежування повноважень між органами державного управління та місцевого самоврядування має призвести до зростання самостійності останнього у розробці та прийнятті управлінських рішень щодо вирішення місцевих проблем.

Виклад основного матеріалу. Активізація підприємницької діяльності значною мірою залежить від ефективності регіональної політики підтримки підприємництва. Аналіз програмних документів таких країн, як Чеська республіка, Польща, Хорватія, Китай, Японія, США[7] засвідчує наявність у національних, регіональних та місцевих програмних документах відповідних розділів, які включають заходи, направлені на забезпечення розвитку підприємництва на окремих територіях та сільській місцевості. Принципова відмінність місцевих програм документів розвитку підприємництва цих країн порівняно з вітчизняними полягає у значно більших обсягах фінансування та в акцентах на: розвиток розгалуженої інфраструктури підтримки підприємництва; ширшому арсеналі механізмів фінансово-кредитного сприяння сектору малого підприємництва; створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу у сфері АПК. Для розвитку підприємництва країни ЄС застосовують, як правило, універсальні засоби: розвиток бізнесу з використанням нових технологій; підвищення якості робочої сили; розширення інформаційного обміну інноваціями.

Можна погодитись з існуючи концептуальним підходом до розмежування повноважень органів різних рівнів щодо управління розвитком малого підприємництва. Виходячи з цієї концепції, центральна влада мала б відвідати на політичну підтримку малого бізнесу, розробку відповідальної законодавчої бази та економічного підґрунтя функціонування підприємництва, а саме: зміцнення інституту приватної власності, поглиблення конкуренції, захисту вітчизняного виробника тощо.

На регіональному рівні мали б вирішуватись питання як організаційно-правового характеру (створення бізнес-центрів, розвиток мережі фінансово-кредитних, освітніх, наукових установ, розробка програм взаємодії та взаємовідносин підприємств великого та малого бізнесу), так і економічного використання системи місцевих податків і

зборів, надання гарантій перед банками, майнова підтримка, видача рецензій, патентів тощо.

Органи місцевого самоврядування мали б створювати бізнес-інкубатори та здійснювати інформаційну і консультативну підтримку малого підприємства, а також диференціювання податкових ставок за оренду приміщень, що знаходяться у комунальній власності, розробку напрямів пріоритетного розвитку окремих галузей та запровадження при цьому всіх можливих організаційних та економічних засобів стимулювання розвитку малого підприємства. Адже в світовій практиці, як правило, функції імплементуючого органу політики підтримки підприємництва з надання комплексних послуг малому підприємству виконують спеціалізовані установи на зразок регіональних агенцій розвитку малого бізнесу, які створюються за участю саме місцевих органів виконавчої влади та управління.

Слід пам'ятати, що на місцевому рівні є значні можливості для розвитку малого бізнесу, адже розвиток підприємництва в регіонах дозволяє:

- максимально використовувати місцевий, науково-освітній та інтелектуальний потенціал;
- залучити додаткові матеріальні, фінансові та інформаційні ресурси для розвитку регіону;
- забезпечити комплексність у наданні матеріально-побутових та соціально-культурних послуг населенню, забезпечивши підвищення рівня його життя;
- сприяти створенню додаткових робочих місць в регіонах та забезпечення ефективної зайнятості населення.

Однак, для забезпечення реалізації цих можливостей, необхідно, щоб органи місцевої влади не просто реєстрували малі підприємства, тобто давали дозвіл на їх роботу, а й могли дати рекомендацію щодо місця розташування, часу організації та роботи, виду економічної діяльності малих підприємств в певному регіоні з тим, щоб кошти, які вкладає підприємець у розвиток власного бізнесу були використані ефективно[4].

У зв'язку з тим, постає нагальне завдання органів місцевої влади що до детального дослідження проблем населення, яке проживає на підвідомчій території та визначення напрямів їх задоволення, розробку планів соціально-економічного розвитку регіону з детальним аналізом потреб населення у матеріально-побутових, соціально-культурних послугах, оцінка особливостей їх концентрації в певних місцях, мікрорайонах та розробці рекомендацій щодо їх задоволення. Це не означає, що місцеві органи влади будуть диктувати, де підприємцеві розміщувати своє підприємство, яку економічну діяльність здійснювати, але певні конкретні рекомендації органи місцевої влади можуть і повинні давати. Мало того, маючи такі дослідження органи місцевої влади можуть проводити конкурси (тендери) щодо розміщення на певні й території малих підприємств з надання певного виду послуг, у яких є потреба

населення, але які не розвинені належним чином. Подібний підхід дозволив би надавати допомогу тим підприємцям, які погоджуються надавати необхідні для населення послуги, що не є прибутковими для малого підприємства.

Безумовно, що такі дослідження є відносно дорогими і потребують значних коштів. Однак, з нашої точки зору, вони можуть дати значний соціальний ефект, який полягає у наступному:

- відслідковування проблем розвитку території та забезпечення її комплексного розвитку у майбутньому за допомогою раціональної організації та розміщення підприємств малого бізнесу;
- розширення номенклатури та збільшення обсягів послуг, які будуть надаватися населенню;
- забезпечення комплексності у наданні послуг населенню;
- сприяння розширенню обсягів та номенклатури соціальних послуг, які можуть надаватися малим підприємствам за підтримки місцевої влади;
- раціонально використовувати об'єкти комунальної власності через надання в оренду цих об'єктів підприємцям, які надають соціально значущі для населення послуги;
- залучення до роботи у малих підприємствах місцевих жителів і зменшення обсягів безробіття в регіоні.

Щодо проведення відповідних наукових досліджень, їх вартість можна суттєво знизити, залучивши до цього процесу навчальні заклади, які розташовані на підвідомчій території. Ця взаємодія може бути плідною для обох сторін. Так, по-перше, навчальні заклади потребують місць практики для своїх студентів, значення якої буде постійно зростати у зв'язку з європейською інтеграцією України та приєднанням її до Болонського процесу; по-друге, дипломні роботи, які виконують студенти, завдяки замовленням органів місцевої влади, можуть стати такими, що мають практичне значення. Студенти набудуть практичних навичок, досліджуючи реальні процеси, розробляючи реальні бізнес-проекти, можливо у майбутньому на практиці реалізовуватимуть ці проекти у житті.

В цьому ж контексті заслуговує на поширення в Україні зарубіжний досвід щодо підтримки місцевою владою створених на базі технічних вищих учбових закладів спеціалізованих центрів технічного супроводження інноваційних бізнес-проектів і захисту інтелектуальної власності підприємців на бізнес-ідеї шляхом дольової участі в отриманні патентів або авторських свідоцтв.

Висновки.

Отже, підсумовуючи вище наведене можна констатувати, що динамічність розвитку малих підприємств є важливим чинником загальноекономічного зростання країн. Формування сприятливого підприємницького середовища потребує подальшої узгодженої роботи як органів державного управління так і місцевого самоврядування, створення

ними ефективних механізмів взаємодії. На наш погляд, чітка і стратегія розвитку цього напрямку дозволить не тільки сприяти економічного розвитку країни, окремих територій, але й задіяти значний творчий потенціал населення, сприяти активному співробітництву місцевої влади з іншими підприємствами та організаціями, підприємцями, забезпечуючи комплексний розвиток території та поліпшуючи добробут населення.

Використані джерела інформації:

1. ЗУ «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» №2157-III від 25 грудня 2000 р. //ВВР України, 2001, № 7, ст.35
2. Постанова КМУ «Про запровадження в Україні принципів Європейської хартії для малих підприємств» за № 587 від 2 липня 2008 р.
3. А.І. Мокій, Т.Г. Васильців, Розробка стратегії розвитку малого бізнесу в малих містах з урахуванням світового досвіду, визначення першочергових завдань в цій сфері (за матеріалами Львівської області) 18.07.2008 //http://niss.lviv.ua/analytics/63.htm
4. Біла С.О., Шевченко О.В., Жук М.І., Макагон Ю.В. Тенденції і суперечності економічного розвитку України в регіональному вимірі //Україна в 2005 – 2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку : Монографія / За заг. ред. Ю.Г. Рубана. – К: НІСД, 2009.
5. Інноваційні механізми місцевого та регіонального розвитку. За матеріалами VIII Всеукраїнських муніципальних слухань «Ресурси місцевого і регіонального розвитку: національний і міжнародний аспекти», 29 липня – 2 серпня 2002 року, Судак, Автономна Республіка Крим / Науковий редактор: М. Пухтинський. – К.: Атіка-Н, 2003. – 528 с.:іл...
6. Саух І.В. Малий бізнес в аспекті регіонального розвитку: нові концептуальні підходи //http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-1/Sauh_108.htm
7. Web – страница Национального института системных исследований проблем предпринимательства (http://www.nisse.ru)

Рецензент: Корецький М.Х., д.держ.упр., професор